

מניה ואלין בני נשא דאתקפו עליה אקרן גבורי כח¹³¹. יצה"ר אית ליה יומין ידיען דאתיהב ליה רשות לאסטאה לכל אנון דמסאבי אורחיהו¹³². יצר טוב בעי חדוה דאורייתא ויצר הרע חדוה דחמרא ונאיפין¹³³. הוא שטן הוא יצר הרע¹³⁴. גבריאל איהו יצר טוב וס"מ איהו יצה"ר¹³⁵. כל מאן דאתגבר על יצריה אקרי איש¹³⁶. שאור דא איהו יצה"ר דהכי הוא יצה"ר בבר נש כחמיר בעיסה¹³⁷. לא יהיה כן אל זר דלא ייעול בר נש ליצה"ר בגויה¹³⁸. לית אבר בגופא דלא אית ביה יצה"ר ויצר טוב¹³⁹. אין דרכו של יצה"ר לקטרג אלא בשעה שהוא רוצה לחזור בתשובה¹⁴⁰. כל מי שאינו נותן עיניו באשה אחרת אין יצה"ר שולט בו¹⁴¹. שתי ידיין אחת ליצר טוב ואחת ליצר רע¹⁴². כשם שאין יצה"ר במגורותיו של הקב"ה כך עתידים ישראל שלא יהיה במגורותם¹⁴³. ע"ע ע' חטא מזיקים, שטן.

יראה, ע' פחד.

יראת שמים (יראת חטא, מורא שמים). כל הרגיל לבוא אל בית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאל בו שנאמר מי בכם ירא ה'¹. כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין; כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה². גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים³. כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות⁴. יחול לבבנו ליראה את שמך; חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים; חיים שיש בהם יראת חטא⁵. ונגד עיניך תהיה יראתי; לעולם יהא אדם ערים ביראה⁶. שאין עורה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל⁷. יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם⁸. עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת ליראיך מתחת⁹. הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? והא אמר ר"ח משום רשב"י אין לו להקב"ה בבית גנוזו אלא אוצר של יראת שמים¹⁰. לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב שנאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו¹¹. עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט¹². ברוך שלא עשאני בור שאין בור ירא חטא¹³. מה הוא ההון דכתיב את ה' אלהיך תירא? א"ל אותו ואת תורתו¹⁴. כ"א שיש בו תורה ואין בו יר"ש דומה לגובר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו¹⁵. יר"ש יוצא ידי שתייהן¹⁶. כל המגדל כלב רע בתוך ביתו, פורק ממנו יר"ש¹⁷. אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה? כסי רישך כי היבא דתיהוי עלך אימתא דשמיא¹⁸. את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים¹⁹. יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון²⁰. נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו? שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות²¹. אוי להם לשונאיהן של ת"ח שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים²². יראת ה' טהורה עומדת לעד זה הלומד תורה בטהרה²³.

131 שם שם קפט 132 שם שם קצח 133 שם שם רב 134 שם שם רנה 135 שם שמות מא
 136 שם שם קצח 137 שם שם קפט 138 שם ויקרא קו 139 שם במדבר רלד 140 זוהר חוש בראשית כ
 141 מדרש עשרת הדברות 142 אותיות דר"ע ג 143 שם ה
 יראת שמים, 1 ברכות ו; 2 שם שם 3 שם ח. 4 שם יד; 5 שם טז;
 6 שם יז. 7 שם יט. 8 שם כח; 9 שם כט; 10 שם לג; 11 שם נג.
 12 ירוש' ברכות ד 13 שם שם ט 14 שם שם ט 14 שבת לא; 15 שם סא. 16 שם סג;
 17 שם פה. 18 שם קנו; 19 פסחים כב; 20 יומא ט 21 שם סט; 22 שם עב; 23 שם שם

כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים²⁴. כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא²⁵. למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים אלו שבתות וי"ט²⁶. בשכר יראיו יחלצם מדינה של גיהנם²⁷. כל המונע תלמידו מלשמשו פורק ממנו יראת שמים²⁸. נהי דאינו ממלא מקום אבותיו בחכמה ביראת חטא ממלא מקום אבותיו הוה²⁹. וזרחה לכם יראי שמי אלו בני אדם שהן יראין להוציא שם שמים לבטלה³⁰. מאי פרישת דרכים? זה ת"ח ויראת חטא³¹. ירא ה' בני אלו ששוגין הלכות³². למדנו יראת חטא מבתולה³³. גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה³⁴. משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא³⁵. חכמת סופרים תסרו ייראי חטא ימאסו³⁶. א"ל ר"נ לתנא לא תתני יראת חטא דאיכא אנא³⁷. דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך³⁸. גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאלו באברהם כתיב כי ירא אלהים אתה ובאיוב כתיב איש תם וישר ירא אלהים וסור מרע³⁹. הכא בירא שמים עסקינן כגון ר"ס דקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו⁴⁰. שמא לא ירא אלהים אתה? יצתה בת קול ואמרה ועובדיה היה ירא את ה' מאד⁴¹. הכל יודעים שאביך ירא שמים היה עכשיו יאמרו אמו גרמה לו⁴². אשרי איש ירא את ה' אשרי איש ולא אשרי אשה? ענוה מביאה לידי יראת חטא מביאה לידי קדושה⁴⁴. ויהי מורא שמים עליכם⁴⁵. ר"ש בן נתנאל ירא חטא⁴⁶. כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת⁴⁷. אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה⁴⁸. בשעה שהקבי"ה עושה דין בקדושו מתיירא ומתעלה ומתהלל⁴⁹. כל מי שבא לשם שמים נעשה ירא שמים⁵⁰. אל ארץ המוריה למקום שיראה יצאה לעולם⁵¹. אברהם קרא אותו יראה⁵². שכר היראה תורה⁵³. יבוא בן בנו שאמר את אלהים אני ירא ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלהים; בחר לנו אנשים של חכמה ויראת חטא⁵⁴. אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום⁵⁵. אם יש לך יראת חטא הכל שלך⁵⁶. כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא אין בידו כלום שקפלויות (כתר) של תורה ביראת חטא⁵⁷. יראי ה' אלו יראי שמים; אלו גרי צדק⁵⁸. בית יראי ה' לא נאמר אלא יראי ה' אינן בית אב⁵⁹. כל מי שירא מן הקבי"ה סופו ליעשות מלך⁶⁰. אמר לי צריך אתה לעבור לפניך ויהיו רואין אותך ועומדין לפניך ואת מביאן לידי יראת שמים שנאמר מפני שיבה תקום ויראת ה'⁶¹. אין בכל המדות גדול מיראה וענוה; יראת בגימטריא תרי"א⁶². כל מי שמתירא אותי ועושה דברי תורה כל החכמה וכל התורה בלבו⁶³. גוי כרתים גוי שחייב כרת ובזכות מי ניצל? בזכות ירא שמים אחד שמעמידין בכל שנה⁶⁴. הלב מקבל יראה שנאמר ואת יראתי אתן בלבכם⁶⁵. ראוי היה אדם הראשון שיהיה חי וקיים לעולם ונקנסה עליו מיתה והאלהים עשה שייראו מלפניו⁶⁶. גדולה היא היראה ששמים וארץ לא נבראו אלא בזכות היראה; גדולה היא היראה שב' ספרים שכתב שלמה לא חתמן אלא ביראה⁶⁷. סוף דבר הכל נשמע סוף דיבורו של אדם הכל משמיעין מעשיו כשר היה פלוני זה ירא שמים היה⁶⁸. ומהו הנפש אשר עשו? שהיה מלמדן יראת שמים⁶⁹. בראשונה

24	סוכה מט :	25	יבמות סב :	26	שם צג :	27	שם קב :	28	כתובות צו :
29	שם קג :	30	גדרים ה :	31	סוטה כא :	32	שם כב :	33	שם שם :
34	שם לא :	36	שם שם :	37	שם שם :	38	קידושין לב :	39	ב"ב טו :
40	שם פח :	42	שם ע :	43	ע"ז יט :	44	שם כ :	45	אבות א :
41	סנהדרין לט :	48	שם שם :	49	זבחים קטו :	50	ב"ר נג :	51	שם נה :
47	שם ג :	54	שם כו :	55	שם ל :	56	שם שם :	57	שם מ :
53	שם"ר א :	60	שם טו :	61	שם שם :	62	שם יח :	63	בב"ר יב :
59	במדבר"ר ח :	66	שם ג :	67	שם שם :	68	שם יב :	69	תנחומא לך יב :
65	קה"ר א :								

היה הסוד ליראיו חזר ונתנו לישרים חזר ונתנו לנביאים⁷⁰. א"ל הקב"ה בעוה"ז איני מראה לך מתן שכרן של יראי שמי אבל לעוה"ב⁷¹. את ה' אלהיך תירא שתהיה כאותן שלשה שכתוב בהן ירא אלהים אברהם יוסף איוב⁷². כל אדם שהוא עני ירא מן הקב"ה וכשהוא עשיר בוטח בעשרו ואין עליו יר"ש⁷³. מדת החסידים אצ"פ שהקב"ה מביטתן אין פורקין יראה⁷⁴. אם אין בידך יראת חטא אין בידך תורה⁷⁵. מדת בשר ודם מוראו על הרחוקים יותר מהקרובים והקב"ה מוראו על הקרובים יותר מהרחוקים⁷⁶. יראי אלהים אלו שהן יראים מן המקום בדיון; שעושין פשרה בדיון⁷⁷. מי שמלוה בריבית אינו ירא מן הקב"ה⁷⁸. יראת ה' טהורה אימתי היא טהורה? כשאדם מטהר עצמו מאהבת כסף וזהב⁷⁹. למען ילמד ליראה את ה' מלמד שהמורא מביא לידי מקרא⁸⁰. אל תתיירא מפני איש שוטר ומושל אלא מפני אדם שאין בו יראת שמים⁸¹. אמר דוד המלך יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי ואהבתי על כולם⁸². מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר והיו לו י בניים⁸³. לעולם יהא אדם ירא שמים יראה גמורה יראה על האמת⁸⁴. אברהם אבינו בתחילת מעשיו היה לו יראה מלפני הקב"ה ואין אומרים לאדם אל תירא אלא למי שהוא ירא שמים לאמיתו⁸⁵. לא יאמר האדם בלבו אני אהיה ירא שמים על מנת שאעבור על אחת מכל המצוות האמורות בתורה כי זהו סימן רע וגזירות קשות באות עליו⁸⁶. אין אדם ירא שמים אלא מתוך עניות⁸⁷. ואל יהא אדם קורא ושונה ויראת שמים אין לו⁸⁸. חכם וירא חטא הרי זה אומן וכלי אומנתו בידו⁸⁹. כל מי שיש בידו הלכות ואין בידו מדרש לא טעם טעם של יראת חטא⁹⁰. כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא שנאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו⁹¹. ג' דברים שקולים זה בזה תכמה יראה ענוה⁹². הוי אהב את השמים וירא מן השמים⁹³. הדר ענוה יראה הדר יראה מצוה⁹⁴. הדר בחורים יראת חטא⁹⁵. א"ל הקב"ה לדוד חיים את בעי צפה ליראה⁹⁶. לפי שהיה אהרן ירא השם לפיכך ניתנה לו פרשה אחת מן התורה⁹⁷. מי זה האיש ירא ה' זה אברהם⁹⁸. סוד ה' ליראיו בתחלה ליראי שמים ואח"כ לישרים ואח"כ לנביאים⁹⁹. אין הקב"ה מבקש לא יופי ולא עושר אלא יראת חטא¹⁰⁰. ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים¹⁰¹. עבדו את ה' בשמחה יכול שלא ביראה? ת"ל ביראה¹⁰². בשעה שישראל יראים מן המקום אף האומות יראים מהם¹⁰³. אין דבר חביב ממי שהוא מתירא מן הקב"ה; מי שהוא עשיר וחכם וכן דעת ואין בידו יראת חטא אין בידו כלום¹⁰⁴. מאן דנטר יראה נטר כלא לא נטר יראה לא נטר פקודי דאורייתא¹⁰⁵. יראה אתפרש לתלת סטריין¹⁰⁶. כל אינון דדחלין לקב"ה על עוטריתיהו או על בנייהו לאו איהו דחילו כדקא יאות¹⁰⁷. מי שאינו ירא שמים אין בו לא ענוה ולא חסידות¹⁰⁸. יראה הוא אוצרא לחכמה¹⁰⁹. אית יראה בין בטיבו בין בעקו ואית יראה דדחיל לקב"ה בטיבו ולא בעקו¹¹⁰. ניתנה ברית מילה בערוה שתהא יראת שמים מונעתו לעשות חטא¹¹¹. איזהו היראה? יש עובדים את המקום ביראה גדולה ופחד מרובה להנצל מן הקללות מן החללים מן המכות

70 שם ויחי יד	71 שם תשא כו	72 שם ויקרא ז	73 שם נשא כה	74 שם חוקת כה
75 מדרש זוטא שה"ש א	76 מכלתא בשלח ח	77 שכ יתרו יח	78 שם משפטים ס	79 מכלתא דרשב"י יתרו יד
80 ספרי שופטים קסא	81 פרקי דר"א לו	82 תדבאר ג	83 שם יח	84 שם כא
85 שם כה	86 שם כו	87 תדבאר"ז ה	88 שם יד	89 אבות דר"נ כב
90 שם כט	91 דא"ר א	92 שם ז	93 דא"ר ב	94 שם ה
95 שם י	96 שו"ט תהלים טז	97 שם שם יט	98 שם שם כה	99 שם שם
100 שם שם קיב	101 ילקוט ישעיה תנט	102 שם תהלים תתנ	103 אגדת בראשית טו	104 שם לג
105 אהר הקדמה יא	106 שם שם	107 שם שמות לג	108 שם במדבר קמג	109 תקוני זוהר לא
110 שם שם לג	111 מדרש תדשא ב			

שלא יצטרכו לבריות שלא יראו מיתה זוהי היראה ועליה החטאת נקרכת ¹¹. משה זכה להיות חתן תורה עקב ענוה ויראה שהיו בו ¹². ג' נקראו ראשית חכמה וישראל ויראה שנאמר יראת ה' ראשית דעת ¹⁴. ע"ע ע' חטא, פחד, קדוש השם.

ירדן (עבר הירדן). הרואה מעברות הירדן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום ¹. ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ². כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד, תחומה הירדן מן המזרח ³. אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש ⁴. מפני מה אמרו ספינת הירדן טמאה? מפני שטוענים אותה ביבשה ומורידין אותה למים ⁵. ויחננו על הירדן ואמר רבבי"ח לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי ג' פרסי על ג' פרסי ⁶. ר"ל הוה סחי בירדנא אתא רבבי"ח יחב ליה ידא ⁷. עבר הירדן וגליל הרי הן כיהודה נאמנין על היין בשעת היין ⁸. ג' ארצות לחוקה יהודה ועבר הירדן והגליל ⁹. ג' ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן והגליל ¹⁰. הלא המה בעבר הירדן מעבר לירדן ואילך; סמוך לירדן ¹¹. כיצד עברו ישראל את הירדן? ¹². עודם בירדן א"ל יהושע דעו על מה אתם עוברים את הירדן על מנת שתורישו את יושבי הארץ ¹³. בירדן קבלו עליהן את הנסתרות א"ל יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים שוטפים אתכם ¹⁴. ירדן יוצא ממערת פמיים ומהלך בימה של סיבכי ובימה של טבריא ומגלגל ויורד לים הגדול ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפני של לוי ¹⁵. ד' נהרות מקיפין את א"י ירדן וירמוך ¹⁶. כי אתא א"ל זיל טבול בירדן א"ל אחוכי קא מחייבת בי? אול וטבל בירדן ואיתסי ¹⁷. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בני ציון בנורע ¹⁸. הירדן מפסיק למעשר בהמה ¹⁹. לא שנו אלא שאין שם גשר אבל יש שם גשר גשר מצרפן הירדן עשאו גבול בפני עצמו ²⁰. ארץ כנען ולא הירדן; מה וריחו ארץ כנען אף ירדן; אין ירדן אלא מבית יריחו ולמטה ²¹. למה נקרא שמו ירדן? שזרד מן; וזכרותיה דירדנא ממערת פמיים ²². אף כיפת הירדן כל שהוא ²³. מי הירדן ומי ירמוך פסולים מפני שהם מי תערובות ²⁴. הדין ירדנא עבר בימא דטבריא ולא מתערב ביה מעשה נסים יש בדבר ²⁵. לא עברו ישראל את הירדן אלא בזכותו של יעקב ²⁶. אתר הוא תמן מצווח ירדן בחמי טבריא ²⁷. ומה עסקיה דגהר דינור? כהדין ירדנא דלא פסיק לא ביממא ולא בלילא ²⁸. טוב מלא כף נחת בארץ הזאת ממלא חפנים בעבר הירדן ²⁹. ומהיכן הוא (לוי) שותה? כל מה שהירדן מכניס לי"ב חדשים הוא עושה גמיעה אחת מ"ט יבטח כי יגית ירדן אל פיהו ויש בהם לכלוך פה ³⁰. ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן ארץ כנען כשרה לבית שכינה ואין עבר הירדן כשר לבית שכינה ³¹. יע"י מי עברו ישראל את הירדן? ע"י שני שדיך יהושע ואלעזר ³². הצרעה לא עברה עמם את הירדן ולא ראו ישראל קורת רוח מן אותה שעה ³³. כמה פעמים נשאלה הלכה ביבנה עריבת הירדן למה היא טמאה? ³⁴. מהעברתכם את הירדן אתם יודעים שאתם יורשים את הארץ ³⁵. בראשונה היו אומרין דגן ביהודה ותבן בגליל ומוץ בעבר הירדן חזרו לומר אין דגן ביהודה ואין

112 שם יב 113 עשרת הדברות א 114 אותיות דר"ע ב

ירדן. 1 ברכות גז.	2 שביעית ט ב	3 מע"ש ה ב	4 בכורים א י	5 שבת פג.
6 עירובין גה:	7 יומא ט:	8 חגיגה כה.	9 כתובות יז:	10 שם קי.
12 שם שם	13 שם לד.	14 ירוש' סוטה ז	15 ב"ב עד:	16 שם שם
18 עדיות ח ז	19 בכורות גז:	20 שם נה.	21 שם שם	22 שם שם
24 פרה ח י	25 ב"ר ד	26 שם יז	27 שם שם	28 שם עז
30 שם כב	31 במדבר ז	32 שהשיר ד	33 שם שם	34 קה"ר א
				35 ספרי ראה גז